

מורעבים לכל גילוי של רוחב-הדעת, והפקיד הקטן מלך.

כאמור, חידוש. כריתי אוזן. והאיש, כביכול על דא ועל הא, שוחח כל הזמן. נדירה היתה, לאמי-תו של דבר נדירה תמיד, דרך זו של חפשויות-שיחה, בכבוד, בטוב-טעם, בקלות. סוג מסוים של תרבותיות, הסוג המעורר אִמון. עד כדי כך שאפילו אני, נערה מקרית, ובדרך-כלל חשדנית, נפתחתי להביע, בקול, השקפות על דברים שגנ-או לי חשובים. לא העליתי על הדעת, כמובן, שאני מדברת עם משורר, ופחות מזה כי ביום מן הימים אחטא בכתיבה אף אני. האיש האלמוני נקרא החדרה ראשון. הראיון עמו היה קצר ביר-תר, קצר עד להתמיה. וכמובן, כשיצאתי אני את החדר, הוא כבר לא היה.

אבל הייתי מאושרת. כאשר יארע עת נדמה לך כי בדברים אשר שמעת או קראת, כמו בשפת-סתר, אף הועברה אליך תגבורת. אישורים, חיזוקים. שלל הנופל מן השמים. וכל זה בזכות נדיבות-לבו הפורגית, חסרת-הפניות, ומאור-פניו של מישו: שיחה טובה. התעשרת.

אמרתי אל לבי כי עלי לפקוח-עין: הזכיר פרט ברשימה אחת על וירג'יניה וולף. רשימה שהוא עצמו, אמר, 'טיפל' בה. כלומר, כתב? תרגם? הגיה? קרא? ראה? כך או כך, במקרה אף בזאת היה משום הפלא-ופלא קטן: וירג'יניה וולף, בדיוק כשאני, בחשאי, גיליתייה לעצמי. בדיוק כשקוראת בספרה האחרון שכתבה לפני מותה (שיסע: "מדוע לא תאמרי, לפני שהתאבדה.") התיחסתי להערה כאל שאלה רטורית, המשכתי הלאה. התפלאתי שהתעכב שוב: "אבל היא הת-אבדה. בטביעה. זה הוכח ללא-ספק." המשכתי הלאה, בדברים שנראו לי החשובים. אבל לא, עדיין לא הנית: "אומרים, מפני שפחדה מן השג-עוני." ואני לא אשכח כיצד, בעניינות, ביובש, הניע או בראשו הצדה, כמתכוון אל מישו או משהו העומד בקצה המסדרון.)

כאמור, לפני שנים רבות. יום אחד ראיתי בעתון חלק ב' של רשימת-ביקורת ('שני משוררים עב-ריים שזכו לחסד-של-אמת ישראלי', שלמה גרו-דזנסקי, דבר, 20.5.66), ובצדה תצלום. בתוכה, מוזכרת הרשימה 'וירג'יניה וולף ובני-הדור'. חיל ורעדה אחוזוני. ודברים רבים התלבנו. למשל התעלומה כיצד זה בהרו להעדיף על פניו את הסטודנטית, והיא ללא-נסיון ובעליל ללא להט (וכפי שהתפתחו הענינים, גם עשו מיקח-טעות. החזקתי במשרה תשעה ימים בלבד). וכיוצא בא-לה. אולם רק אז שמתי לב. כל השנים נצרת את ענין השיחה המקרית עם אדם אלמוני. אולי כהוכחה פרטית שיתכן כדבר הזה - שיחה מק-

תא. וקצת מבוכה. לא שאדוקים אנו יותר ממנו במצוות, שומרי-מסורת. אך במעמד הרבים, בפני סוד הנצח, רוצים היינו ללכת אחר ארונו. ללוותו בדרכו האחרונה ולהביאו למנוחות, בבית-עולמו. קדושת-השעה, אם לא קדושת-המקום, כוססת בלב וכמו דואבת על התפילות המופלאות, שאין כמותן לעילוי-נשמה, ולהתפייסות עם מה שאין בידי אדם לשנות.

וסוף-סוף היה רגע-של-אמת, חד-פעמי, בלתי-חוזר, לקיים בו מצוות כיבוד-אב, לומר עליו קדיש ולבקש את סליחתו, על אלף חטאים שחטא-נו לו בחייו.

אלא שזה רצונו, אלו דעותיו. שום ריטואלים, שום ליתורגיה. שום פורמליות. אם אפשר, אף לא "שבעה", לא דיני-אבלות!

לזכר מנהגי-השוק, מנהגי-קבורה שבמקומותינו, מנהגים המשמשים אצלנו את המת, הוולגריזם שבמראה, צורה וקול, אפשר שכך מוטב.

אם יש גן-עדן, אבי ייכנס בו וימצא אותו מלא אתאיסטים, קשוחים אך ישרים, נפלאים, אשר כמותו, ואם יש אל בשמים, הוא גדול ודאי כל-כך. בבוא-מועד תחבר בו עצם אל עצמו, תקרום עור, תעלה בשר וכשיעמוד לגורלו, בקץ-הימין, יעמוד זקוף וגא, שלם ברוחו, שלם באבריו, ככל אשר היה בחייו.

(,מעריב)

בנימין גלאי

לכל אחד נח שטרן שלו

בעקבות 'דמות הסופר העברי: נח שטרן'
להארולד שימל, מאוניים, ה'ו, לא

לפני שנים רבות. באחד ממסדרונות-ההמתנה של המשרד-לחינוך יושבים איש וסטודנטית. שני מועמדים למשרה פנויה אחת. על אחד המראיינים היה להגיע מעיר אחרת. המתנו שעות.

איש אפור - במסדרונות-ההמתנה הכול אפורים - איש לא-צעיר (בעיני, אז), מסורבל-משהו, קורא עתון. כשפתחו, הודיעו שההמתנה תהיה ממושכת וסגרו את הדלת שוב - קיפל את עתונו, התיחס להכרזה בהמור נחמד, שהפך את כל הענין לשעשוע, שעשוע שקט. זה היה חידוש. כי הדבר היה בתחילת שנות-החמישים, העשור הנודע-לשמצה, הימים בהם יותר מבכל עת, בתוקף התנאים, היינו עדר של גסי-רוח, מתוחים, חצי-

בשבת הקרתנים

בימים אלה נתרבו בעיתונים מאמרים הצועקים חמס על בזבוזם של אנשי השלטון וטפסריהם: שרים וסגניהם, מנכ"לים ומזכיריהם ושאר פקידים רמי-מעלה-דרגה. מדלג אני על המאמרים האלה ואיני קורא אותם. הואיל ומובטחני, כי לא תפץ-תיקון והחזרה-למוטב בכוונת הכותבים מחפשי-החטאים הללו. רק הקנאה, קנאה חבויה ועמוקה, מדברת מתוך גרום; במסתרים שוכנת אותה תאוה מגונה, אשר זה לשונה: הלוואי והייתי אני במקומו של אותו מזכיר או מנהל; עכשיו שאיני כמותו ואין בי האמונה שפעם אגיע למעלתו, לכל הפחות אישדי ביה נרגא, אשליך בו קרדומי.

ואם נתגלגלו הדברים שאני יוצא עתה מגדרי ונטפל לקטיגוריה זו, טעמי עמי. בעיתון "דבר" יצאה עורכתו, מרת חנה זמר, בכבודה ובעצמה, ואחזה ציגה ומגן לכבודם של שרים שחולל; שרים אומללים ומסכנים הללו המתרוצצים עיי-פים ויגעים יומם ולילה במרכבותיהם, מחריבים בתים ומשפחתם, מענגים נשותיהם, ורובצים תחת משא כבד של דאגה ואחריות. וכן גורלם המר של הפקידים הגבוהים העשוקים, העושים חובתם בתנאי מחסור וגרעון, ושאינן להם ברירה אלא להגדיל ולהעלות חשבונות-אש"ל שלהם, ובדרך זו לקבל פיצוי כלי-שהוא למנת-משכורתם המקור-פחת.

לפיכך איני עוסק במאמרים הללו. וכשם שהקטיגוריה אינה מענייני, אף סניגוריה זו של מרת חנה זמר אינה מתרידה מנוחתי. סוף-סוף כש-תבדוק יפה-יפה תיתקל אף כאן, בסניגוריה זו, בכוונה נעלמה, שיכול לסניגור עצמו לא נתחוו-רה - אותה תקווה עמומה הרוחשת בחשאי: מי יודע, אולי לא רחוק היום, ואגיע גם אני למדרגה ומעלה רוממות הללו; ונמצא, שקטיגוריה זו כבר מכוננת, בכוח, אף כנגדי, ומוטב שאקדים ואסתור ואבטל כל טענותיה.

הוה אומר, אין בין קטיגורים לסניגורים ולא כלום. שניהם צד הם וכוונתם אינה לשם-שמים. אלא הקטיגור כבר הוא בבחינת "אבד סברו ובטל סיכוי" והוא מקטרג. הסניגור עודנו בחיי-נת "כי יש תקווה" והוא מלמד זכות. לי אין עניין בשניהם ולפיכך אני פורש מן הפרשה כולה.

ואילו הדבר, שהביאני להשיג על רשימתה של חנה זמר, מינו אחר. יש בחתימת מאמרה, "הצד השני של הבזבוז", פיסקה אחת וזה לשונה: "הפיצוי הזה מגיע להם (לפקידים הרמים) זרק חברה פרובינציאלית תמצא בכך פגם, ותגמול

רית עם אדם אלמוני. והנה, כשאני באה לשאול את עצמי מה אוכל לצטט מתוך השיחה שנראתה לי חשובה, אני נוכחת לדעת: זולתי הערותיו ביחס להתאבדותה של וירגיניה וולף, אותן ההע-רות אשר בומנו נראו לי צדדיות ולא-שייכות, לא אזכור מאומה. הדבר הציק. מדוע אזכור רק זאת, ומלה במלה. ההסבר שהגעתני אליו היה זה: מכל השיחה, לו, אלה הדברים אשר חשובים היו באמת-ובתמי. "מצייאות תמוהה כזאת, / חיות מכווערות כאלה (!) / אך כל שקט שישנו הוא שקר / לא נשלמה עוד העויות." - אם לעשות שימוש במלים שלו.

עתה, כשקראתי את מאמרו היפה של הארולד שימל, למקרא הביטוי "משבט המתאבדים הוא", חוזרים החיל והרעדה. ההסבר שלי משתכלל: לנח שטרן, באותה שיחה, ואולי בעצמו לא ידע, אבל הערותיו ביחס להתאבדותה של וירגיניה וולף היו החשובות. כמו לחיצת-היד המיוחדת של הבונים-החפשים במתרת, לפיה הכירו איש את רעהו, בהערות אלו אולי שלח אותה. אינני אשמה. כשייכת לשבט בן מצוקות אחרות, לא קלטתי. כמו-כן, מגוחך להעלות על הדעת שאנוכי היא שהייתי יכולה, ואינני מתימרת שנתבקשתי, להיות כאן להועיל. אף-על-פי-כן, אינני יכולה לסלוח לעצמי: עוד פעם, כרגיל, חוסר-היכולת לשמוע באמת את הזולת. רק את עצמך בו. זכר-תי שהגדרתי לי זאת אז: כמו בשפת-סתרים הועברה תגבורת. אישורים, חיוזקים. ולמעשה, הרי הוכחה נוספת גם להיפוכו של דבר. כשאו-לתהיך היא מצדי.

ואין תקנה. זו היתה שעת-רצון קטנה. שעה שאני שים מקווים לסדק. או לפחות מבקשים לתת הז-דמנות ללקחי-חיים פסימיים, לקחים שנרכשו בעמל, לקחים לגבי הציפיות מאנשים, פתאום, בבת-אחת, להוכיח את עצמם כמוטעים. אולם פרט לבודדים בינינו היוצאים מכלל זה, ברובנו בנויים אנו מן הזולת ליטול אז בבהילות את הנדרש לנו (תגבורת. אישורים, חיוזקים). ואת האיש עצמו לא רואים, לא שומעים.

האומנם היו שם עוד אנשים. אני זוכרת רק אותו. בבגדי-חאקי ועתון. אבל אני זוכרת שחלק מדבריו אמר יושב. וחלקם בעמידה, נשען בכתפו אל הקיר. כי אחרי כן כבר לא היה מקום על הספסל. כן, זה היה מסדרון מלא אנשים.

עמליה כהנא-כרמון